

KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ VE EĞİTİM

Dr. Hasan CİCİOĞLU*

1. KIBRIS ÜZERİNE GENEL BİLGİLER

1.1. Yeri ve Konumu:

Kıbrıs, Akdeniz'in kuzey doğusunda bulunan bir adadır. Ada, 34° 33' ve 35° 41 kuzey enlemleri ile 32° 20' ve 34° 35' doğu boylamları arasında yer alır.

Kıbrıs'ın en uzun yeri doğuda Karpas Burnu ile batıda Baf limanı arasındaki mesafedir. Bu mesafe 225 km. dir. En dar yeri ise, Larnaka Körfezi ile Girne'nin doğusunda yer alan Esentepe'dir (Karpas Yarımadası hariç). Bu mesafe 43 km.dir.

Kıbrıs, Sicilya ve Sardunya Adalarından sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Yüzölçümü 9282 km².dir

Kıbrıs'a en yakın kara parçası Anavatan Türkiye'dir. Kıbrıs ile Türkiye arasındaki bu uzaklık 40 Mil, Suriye ile 70 Mil, Mısır'la 260 Mil, Yunanistan'la ise 600 Mil dir.

1.2. Kıbrıs'ın Nüfusu:

1960 yılında yapılan Genel Nüfus Sayımına göre Kıbrıs'ın nüfusu 577.615 dir. Bu nüfusun 104.350'sini Türkler, 448.857'sini Rumlar 24.408'sini azınlıklar (Maronitler, Ermeniler, İngilizler) meydana getirmektedir.

Osmanlı yönetimi döneminde, Türkler adanın en kalabalık nüfusunu teşkil etmekteydi. 1777 yılında Kıbrıs'ta Rumlarla birlikte tüm azınlıkların nüfusu 47.000, buna karşılık Türklerin Nüfusu ise 84.000'dir. İngiliz yönetimine geçildikten sonra Kıbrıs'ta Türk nüfusu çeşitli nedenlerle giderek azalmıştır. Halen Anavatan'da yaklaşık 300.000, İngiltere'de 70.000 Kıbrıs'lı Türk yaşamaktadır.

* Eğitim Yönetimi Planlaması Bölümü Öğretim Elemanı.

1.3. Kıbrıs'ın Jeopolitik Önemi:

Kıbrıs Adasının, stratejik, politik ve ekonomik önemi oldukça büyüktür. Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla birlikte Kıbrıs'ın bu önemi daha da artmış ve "Ortadoğu'nun Anahtarı" olma özelliğini günümüze kadar sürdürmüştür. Doğu Akdeniz'den geçen ticaret yollarının girişinde yer alan Kıbrıs, İlkçağ'dan beri, Hindistan, Mısır, Avrupa ticaret yolunu ve Ege, Güney Anadolu, Ortadoğu ülkeleri ile Mısır'ı kontrol etme imkanına sahiptir.

1.4. Kıbrıs'ın Tarihi

Kıbrıs Adasının tarihi M.Ö. beş bin yılına kadar gitmektedir. Kazılardan elde edilen bulgulara göre Ada, parlak bir tunç dönemi yaşamıştır. Daha sonraları Hitit ve Mısır Devletleri arasında zaman zaman paylaşılan Kıbrıs Adasına, M.Ö. 1300-1200 yılları arasında Greek'ler gelmiş ve dağınık koloniler kurmuşlardır. Tarihte birlik halinde bir Yunan devleti adada kurulmamıştır.

M.Ö. 8. yılda, Kıbrıs'a Sami ırkından Fenikeliler gelmiş, bunlardan sonra adaya 150 yıl Asur'lar hakim olmuş, daha sonra Mısırlılar ve İranlılar Kıbrıs adasını istilâ etmişler, bu istilâ İskender'in adayı almasına kadar sürmüştür. Daha sonra Romalıların eline geçen Kıbrıs'ta, 395'te Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle Bizans devri başlamıştır. Araplar Suriye'yi aldıktan sonra, Kıbrıs'a sürekli akınlar yapmışlar ve adayı haraca bağlamışlardır.

Bizans İmparatorluğu'nun zayıf bir zamanında, 1160 yılında "İsak Komeno" adlı bir bizans asilzadesi, Kıbrıs'ın bağımsızlığını ilân etmiştir. Bu kurulan devlet, Kıbrıs'ta kurulmuşu olan ilk bağımsız devlettir.

Haçlı Seferleri sırasında, İngiliz Kralı, "Arslan Yürekli Richard" 1191'de Komeno sülalesine son vermiş, Adayı "Lusignan" adlı bir Fransız'a satmıştır. Lusignan hanedanı, 1489 yılına kadar hüküm sürmüş, bu yıldan sonra adada, Venedik hakimiyeti başlamıştır. Katolik olan Lusignan'lar ve Venedikliler Ortodoks olan ada halkını yıllarca ezmüşler, baskı altında tutmuşlardır. Ada halkı, bu baskıdan 1571 yılında Türklerin adayı fethetmeleri ile kurtulmuştur.

2. TÜRK HAKİMİYETİNDEN SONRA KIBRIS'TA EĞİTİM

Padişah II. Selim zamanında 1571 yılında Kıbrıs Adası bütünüyle Osmanlı topraklarına katılmıştır. 17 Nisan 1573 tarihli "Ahitnâme" ile de, 8 Sancaklı bir eyalet olarak teşkil edilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu, yeni aldığı her bölgeye Müslüman Türkleri belli kurallara göre yerleştirerek o bölgenin Türkleşmesini sağlamayı politik açıdan gerekli görmekteydi. Kıbrıs adası'na da 2 Eylül 1572 tarihli bir Fermanla Anadolu'unun belirli bölgelerinden "On hanede bir" yöntemiyle Türk ailelerini yerleştirmiştir.

Osmanlı yöneticileri, elde ettikleri topraklara sadece Türk aileleri yerleştirmekle kalmayıp, Osmanlı kültürünü, eğitimini, mimarisini ve sanatını da götürüyordu. Yerleştirdikleri ailelerin arasında çeşitli meslekten sanatkarların olmasına özen gösteriyorlardı. Böylece Kıbrıs adasına, Türklerin yerleşmesi ile birlikte İslâmi temellere dayalı "Geleneksel Osmanlı Eğitimi ve kültürü" de girmiş oldu.

Bugün dörtüzyüz yılı aşmış bulunan Kıbrıs Türk eğitimini beş ana dönemde incelemek mümkündür.

- a- Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1571-1878)
- b- İngiliz Sömürge Dönemi (1878-1960)
- c- Kıbrıs Cumhuriyeti ve Kıbrıs Türk Cemaati Dönemi (1960-1975)
- d- Kıbrıs Türk Federe Devleti (Dönemi 1975-1983)
- e- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 1983'den itibaren.

2.1. *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kıbrıs'ta Eğitim (1571 - 1878):*

Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel eğitim politikasında, eğitim işi devlet işlerinden ayrı, vakıflara bağlı bir hizmet olarak yürütülmüştür. Devlet eğitimin dışında savunma yönetim ve siyasal alanlardaki hizmetleri yüklenmiştir. Bu durum Tanzimat'a kadar devam etmiştir. Ancak, Devlet politikası gereğince yeni fethedilen bölgelerin eğitim gereksinimleri Kıbrıs'ta da olduğu gibi "Devlet Vakıfları" tarafından karşılanmıştır.

2.1.1 Örgün Eğitim Kurumları

a) Sıbyan Mektepleri

Genellikle 6-12 yaşlarındaki kız ve erkek çocukların birlikte veya ayrı ayrı öğretim gördükleri temel okullardır. Bu okulların amacı, genel olarak çocuğa tecvid kurallarına uygun Kur'an okumayı öğretmektir. Çocuğun eline, harekeli Kur'an metnini okumaya yardımcı

olan bir alfabe kitabı verilir ve bireysel öğretim yöntemiyle okumanın esasları öğretilirdi.

Osmanlılar'ın adayı fethettikten sonra açtıkları ilk eğitim kurumu Lefkoşa'da "*Ayasofya (Mazbuta) Sıbyan Mektebi*" dir. Mazbuta sıbyan mektepleri, devlet vakıfları tarafından kurulan, yönetilen, bütün giderleri bu vakıflar tarafından karşılanan eğitim kurumlarıdır. 1573-1600 tarihleri arasında Kıbrıs'ta 6 "*Mazbuta Sıbyan Mektebi*"nin açıldığı bilinmektedir. Ayrıca bu tarihler arasında 5 adet "*Mahalle Sıbyan Mektebi*" de açılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin eğitim ve öğretim kurumları üzerindeki ilk denetimi, çeşitli makam ve otoritelere dağılmış bulunan vakıfların gözetim ve denetimini bir elde toplamak amacıyla, 1826'da kurulan "*Evkaf-ı Hümayun Nezareti*" ile olmuştur. Böylece kurulan yeni okullar, devlet kuruluşları arasında yer almış oldu. 1857'de "*Maarif-i Umumiye Nezareti*" nin kurulmasıyla eğitim işlerini yürüten merkezi bir örgüt tam anlamıyla faaliyete geçmiş oldu. 1 Eylül 1869 tarihli "*Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi*" ile de eğitimde batılı anlamda yenilikler yapıldı ve taşra yönetim örgütü kuruldu. Bu nizamnâme ile kurulan devlet okulları, şu üç kademede belirlendi:

İlköğretim Okulları: Sıbyan Mektepleri, İbtidaiyye, Rüşdiye

Ortaöğretim Okulları: İdâdiye, Sultaniye

Yüksek öğretim: Darülfünun ve meslek yüksek okulları

Osmanlı eğitimindeki bu değişiklikler hiç kuşkusuz ki Osmanlı İmparatorluğu'nun bir eyaleti olan Kıbrıs'ta da kendini göstermiş ve sıbyan mekteplerinin yanında "*İbtidai mektepleri*" de açılmaya başlanmıştır.

b) **Mekteb-i İbtidaiyye**

Bu okullar doğrudan doğruya devlet kuruluşları arasında ve "*Maarif-i Umumiye Nezareti*"ne bağlıdır. Öğretim süreleri üç ya da dört yıldır. Okulda okuma-yazma, aritmetik, din bilgisi, tarih, coğrafya, el işleri... vb. gibi temel bilgiler öğretilmekteydi.

c) **Rüştiye**

Devlete bağlı ibtidaiyyelerin ve diğer sıbyan mekteplerini bitirenlerin devam edecekleri bir üst okul olarak "*Rüştiye Mektepleri*"nin açılmasına "*Mekâtib-i Rüştiye Nezareti*"nin 1838'de kurulmasından sonra

karar verildi. Kıbrıs'ta ilk rüştiye mektebi, 1862'de Lefkoşa'da "İlmiye Mektebi" veya "Selimiye Rüştiyesi" adı altında açıldı. Bu okul daha sonra idâdi biçimini alarak bugünkü Lefkoşa Türk Lisesi'nin çekirdeğini oluşturmuştur.

Rüştiyelerin öğretim süresi üç yıldır. Mekteb-i İbtidaiyeler üzerine dayalı olan bu okullarda öğretim Türkçe, Arapça, Kur'an okuma, din bilgisi, aritmetik, güzel yazı, tarım... vb gibi derslere dayanıyordu. Farsça, resim, geometri ve sağlık bilgisi dersleri de yerine göre ekleniyordu.

a) Medreseler

Osmanlı İmparatorluğu'nda bir diğer öğretim kurumu da "Medrese"dir. Medrese teriminin kelime anlamı "ders okunan yer" demektir. Bu öğretim kurumları kendi içinde ilk, orta ve yüksek kademelerden meydana gelirdi. Medreselerde dersler "Müderrisler" ve bunların yardımcısı "Muid"ler tarafından verilirdi. Öğretim parasız olup, öğrencinin yiyeceği, yatacağı yer ve giyimi medrese yönetimince karşılanır, arada bir öğrencilere harçlık dağıtılırdı. Kıbrıs'ta ilk medrese, 1573 yılında kurulmuştur. Bu ilk medresenin adı "Büyük Medrese" dir. Daha sonra 1578 de "Küçük Medrese" açılmış, zamanla bu kurumlar cami ve vakıfların koruması altında çoğalmıştır.

2.1.2. Yaygın Eğitim Kurumları

a) Tekkeler

Tekke, kelime anlamıyla itimat etmek ve dayanılacak yer demektir. Kur'anın bazı anlamlarla yorumlanmasından "Mezhepler", mezheplerin bir uzantısı olarak da "tarikat"lar ortaya çıkmıştır. Tekkeler, genellikle bu tarikatların eğitim ve öğretim alanını oluşturmaktadır. Tekkelerde dini eğitimin yanında sanat, dil, spor ve müzik eğitimi de yapılmaktaydı. Birer halk okulu olan tekkeler, yukarıda belirtilen alanların yanında bilim ve edebiyatın özellikle halk edebiyatının öğretilmesinde, ülkeye yayılmasında önemli rol oynamışlardır. Kıbrıs'ta da Lefkoşa'daki mevlevihane uzun yıllar dini eğitiminin yanında bir halk eğitimi merkezi görevini başarıyla yürütmüştür.

b) Cami ve Kütüphaneler

İslâm mabedi olan camiler, sadece belirli ibadetlerin yapıldığı yerler olmayıp, her yaş ve kültürden insanların eğitildiği birer halk

eğitim merkezleridir. Kıbrıs'ta da camiler din, bilim sanat ve musikiyi bünyesinde toplamış millî şuurun canlı tutulmasında önemli rol oynamıştır. Ayrıca camiler, devletle vatandaşları arasında etkileşmeyi sağlayan merkezlerdi. Kıbrıs'ta Bayraktar, Ayasofya, Ömeriye, Cami-i Kebir camileri, Magosa Kutup Osman mescidi bu alanda öncülük yapmışlardır.

Kütüphaneler ise, Osmanlıların kitaba karşı sevgi ve saygılarının sonucunda bilimi koruyan ve kuşaktan kuşağa geçmesini sağlayan birer merkezdir. Muradiye, Mevlevihane, Ayasofya, Sultan Mahmut ve Ömeriye Camii kütüphaneleri Kıbrıs Türk Toplumuna uzun yıllar hizmet vermişlerdir.

3. İNGİLİZ SÖMÜRGE DÖNEMİNDE KIBRIS'TA EĞİTİM (1878-1960)

3.1. Genel Durum

Osmanlı İmparatorluğu eğemenlik hakkı kendisinde saklı kalmak şartıyla, 1878 yılında Kıbrıs adasını İngiltere'ye kiralamıştır.

İngiltere, adayı kiraladıktan bir müddet sonra, adanın yönetimi ile ilgili bir anayasa hazırlayarak yürürlüğe koydu ve bu anayasayı uygulayacak yetkilerle donatılmış bir İngiliz, "*Yüksek Komiser*" unvanıyla adaya atadı. Bu yönetim biçimi 1. Dünya Savaşı yıllarına kadar devam etti ve bu savaştan Osmanlı İmparatorluğu'nun yenik çıkmasını fırsat bilerek adayı tamamen kendine ilhak etti. 1925 yılında da adaya Sömürge Statüsü (Crown Colony) verildi. Böylece Yüksek Komiserlik kaldırılarak Valilik Makamı kuruldu.

İngiliz sömürge yönetiminin başlamasıyla birlikte adada sosyal yapıda bir değişme baş göstermiştir. ada halkının çoğunluğunu oluşturan Türkler, yavaş yavaş ikinci sınıf vatandaş durumuna itilmeye başlanmış, bunun sonucu olarak da Türk nüfusu Anavatana kaymış, bu kayış 1950 li ve 1960 lı yıllarda artarak hızlanmıştır.

3.2. Genel Eğitim

İngiliz yönetimine devredildiğinde, adada 41 ilköğretim olmak üzere 8 medrese ve rüştiye eğitim vermekteydi. 1880 yılında İngiliz yönetimi adadaki eğitim kurumlarına bir yön vermek amacıyla "*Eğitim Müdürlüğü*" kurmuş, bu eğitim müdürlüğüne bağlı olarak her iki toplum için ayrı ayrı "*Eğitim Encümeni*" oluşturmuş, her ilçede

de bu eğitim encümenine yardımcı olacak ve o bölgenin eğitimi ile ilgilenecek “Okul Komisyonları” kurmuştur. Yapılan bu çalışmalar ilk bakışta olumlu gibi görünüyorsa da Türk toplumu için pek olumlu olmamıştır. Çünkü, İngiliz yönetiminin taraflı tutumu ile baskılar artmış, Türk okullarının mâli kaynakları kısıtlanmış, bazı okullar da kapatılmıştır. Mâli yönden kısıtlanma iki yönden olmuştur.

1. Kıbrıs Bütçesinden eğitim harçamaları için ayrılan 2000 liranın yarısı, “*Türk Maarif Encümeni*” ne verilmesi gerekirken, ancak 500 lira verilmiştir.

2. Türk vakıflarına el konularak okulların giderlerinin karşılanması engellenmiştir. Buna karşılık Rum Eğitim Encümeni’ne parası tam olarak verilmiş, Rum vakıflarına da dokunulmamıştır.

İngiliz yönetiminin bu taraflı tutumuna karşı Osmanlı Devleti, harekete geçmiş, durum protesto edilmiştir. Osmanlı Maarif Nazırı “*Münif Paşa*”nın (1830–1910) emri ile, İngiliz Yönetimince kapatılan üç okulun yerine 12 okul açılmıştır. Osmanlı Devleti’nin bu yardımı sadece okul açmakla kalmayıp maddi ve manevi her türlü desteğini devam ettirmiştir. “*Türk Maarif Encümeni*”de çeşitli yıllarda aldığı kararlarla Osmanlı Maarif Nezareti’nin izinden ayrılmamıştır. Ders kitap araç ve gereçleri devamlı olarak gönderilmiş, müfredat programları aynen uygulanmış, maaşları Osmanlı Devletince ödenen öğretmenler görevlendirilmiştir. 1897 yılında İstanbul’daki okullara paralel olarak bazı rüştiyelerin öğretim süreleri altı yıla çıkarılarak idâdi biçimine dönüştürülmüştür.

1920 yılında, İngiliz yönetimi yeni bir “*Eğitim Yasası*” hazırlayarak yürürlüğe koymuştur. Bu yasayla bütün eğitim kurumları bir merkeze bağlanmış, eğitim kurumları üzerinde tam bir denetim getirilmiştir. Bu denetimle de yeniden Türk okulları kapatılmıştır.

İngiliz sömürge yönetiminin Türk toplumuna baskısı, taraflı tutumu ve çeşitli gerekçelerle birçok okulları kapatması, tahsisatlarını kesmesi Türk Toplumunu yıldırmmış, bilakis gelenek ve kültürüne bağlılığını artırmıştır.

I. Dünya Savaşı’ndan sonra yıkılan Osmanlı Devleti yerine *Atatürk*’ün önderliğinde kurulan yeni “*Türkiye Cumhuriyeti*”ne, Kıbrıs Türk toplumu sadakatle bağlanmış, inancından bir şey kaybetmemiştir. 1928’de Türkiye Cumhuriyeti, yeni Türk harflerini kabul etmiş, bundan bir yıl sonra da Kıbrıs Türk Toplumunu, okullarında yeni Türk harfleri ile öğretime başlamıştır. Kıbrıs Türk Toplumunun bu konuda göstermiş olduğu duyarlılık ve ileri görüşlülük, Kıbrıs’ın Anavatan-

dan kopmasını önleyici etkenlerden biri olmuştur. Bu yıllardan itibaren de Kıbrıs'ta Osmanlı Okul Sistemi yerine, yeni Türkiye Cumhuriyeti Okul Sistemine uygun okullar açılmaya başlanmıştır.

1931 Rum İsyanı'ndan sonra, İngiliz yönetimi devamlı olarak koruyup beslediği ve Hellen Kültürü'nün mirascısı olarak gördüğü Rum toplumundan beklediği sadakati bulamayınca, dikkatini Türk Toplumunu üzerine çevirmiş, taraflı yönetiminden bir parça ayrılmıştır.

1933-1934 yıllarında hazırlanan eğitim yasaları ile ilkokulların öğretim süresi beş yıldan altı yıla çıkarılmış, 1934 yılından itibaren de bugünkü anlamda ortaokullar açılmıştır.

"*Public Aided School Law*" (1950-1952) ile Devletten yardım alan 8 Türk ortaokulu açılmıştır. İlgili yasayla bu okulların her türlü giderleri genel bütçeden karşılanır olmuştur. Diğer okullara da isterlerse bu statüye geçebilecekleri bildirilmiştir. Magosa dışındaki bütün okullar bu statüye geçmişlerdir. Baf ve Limasol'daki ortaokullara üç yıllık bir süre eklenerek bu okullar lise dengi kolej haline getirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, yeni statüyü reddeden "*Magosa Okul Komisyonu*"na yardım elini uzatarak, halen öğretimini sürdürmekte olan "*Namık Kemal Lisesi*" ve "*Gönendere Ortaokulu*"nun bina yapım vesair giderlerini karşılayarak öğretime açmıştır. Ayrıca Lefkoşa'da, "Atatürk Kız Enstitüsü" ile bir de ortaokulu faaliyete geçirmiştir.

Kıbrıs Türk Toplumunun eğitim ve öğretime karşı yakın ilgisi ve isteği gün geçtikçe daha artmış bu okullardan mezun olanlar Türkiye'de Üniversitelere devam etmiş, Türk Hükümeti bu öğrencilere çeşitli burs sağlayarak yardımda bulunmuş, Kıbrıs'taki okullara da devamlı surette öğretmenler göndermiştir.

1958 yılından itibaren, 23 Nisan, 19 Mayıs, 29 Ekim günleri ulusal gün olarak ilân edilmiş, o günlerde okullar tatil edilerek törenler yapılmıştır.

3.3. Mesleki ve Teknik Eğitim

Kıbrıs'ta mesleki teknik eğitim alanında 1905 yılında bir "*Sanayi Mektebi*" açılmıştır. Bu okulun amacı, Kıbrıs'ta gereksinimi duyulan sanat dallarına kalifiye eleman yetiştirmektir. Bu okulda şapkaçılık, ayakkabı ve şemsiye tamirciliği de olmak üzere on şubede eğitim yapılmıştır. Okul çeşitli baskılar sonucunda 1907 yılında kapanmıştır. Ayrıca, 1913 yılından itibaren Türk ve Rum öğrencilerin birlikte devam ettikleri meslek okullarından bazıları şunlardır: "*Ziraat Mek-*

tebi”, “İslah Mektebi”, “Ebe ve Hemşire Kursları”, “Polis Mektebi” Kör-ler Okulu, Omorfo Köycülük Okulu, Erkek ve Kız Öğretmen Koleji, Sanat Okulu, Orman Koleji, Sağır ve Dilsizler Okulu.

4. KIBRIS CUMHURİYETİ VE KIBRIS TÜRK CEMAAT MECLİSİ DÖNEMİ (1960–1975)

4.1. Genel Durum

Yunanistan 1950 lerden itibaren Kıbrıs'ta Enosis ilân edebilmek için bir sürü yollara başvurmuştur. Ancak hiçbirinde başarılı olamamış, 1959 yılında, Züriç ve Londra Andlaşmalarını imzalamak zorunda kalmıştır.

16 Ağustos 1960 tarihinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, dünyada hiç örneği olmayan bir devlet biçimidir. Cumhuriyetin kurulmasıyla adada iki toplumun varlığı kabul edilmiş oldu ve bu Cumhuriyetin korunmasına Türkiye, İngiltere, Yunanistan memur edildi.

Cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı Türk, Bakanların 7 si Rum, 3 ü Türk olacak, Devlet memurlarının % 30 Türklerden oluşacaktı. Devletin yasama işlerini yürütecek 15 Türk ve 30 Rum üyeden kurulu 45 kişilik “*Temsilciler Meclisi*” kurulmuştu.

1963 yılında Türklerin Anayasal haklarını geri almaya ve Türk Toplumunu topluca yok etmeye yönelik saldırıların başlamasıyla, Kıbrıs Türk Toplumunu, “*Genel Komite*” adı altında kendi öz yönetimini kurmuştur. (Aslında Kıbrıs Türk Toplumunu Bağımsızlık İlânını 1963 yılında vermiştir). 27 Aralık 1967 tarihinde “*Geçici Türk Yönetim Meclisi*” kurulmuş, 21 Nisan 1971 tarihli bir kararla statü değişikliği yapılmış, meclisin isminin başındaki “*Geçici*” kelimesi kaldırılarak “*Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi*” adını almıştır.

4.2. Eğitim

9 Haziran 1959'da İngiliz yönetimi, Türk eğitim kurumlarını, Türk toplumu adına devretmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin denetiminde bulunan okullarla birlikte Türk toplumunun sahip olduğu okul sayısı, 222 İlkokul, 8 ortaokul, 6 lise, 1 Kız enstitüsü olmak üzere toplam 237 dir.

Kurulan yeni Cumhuriyetin Anayasası'nın 87. maddesiyle eğitim işleri iki ayrı topluma bırakılmıştır. Bu okulların idari yönetimini “*Türk Cemaat Meclisi*” adına, “*İcra Heyeti*” tarafından, teknik işler

yönünden de “Eğitim Dairesi” tarafından yürütülmesi belirlenmiştir. Bu kurumların giderleri, Anayasanın 88. maddesiyle belirlenmiştir. Buna göre merkezi hükümetin her yıl Türk Cemaat Meclisi’ne eğitim işleri için ödeyeceği para 400.000 liradan az olmayacaktı.

Türk Cemaat Meclisi, ilk iş olarak önce ilkokullardan başlayarak eğitim ve öğretim sistemini Türkiye eğitim sistemine benzer duruma getirmeye çalıştı.

Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi, 1960–1963 yılları arasında kısa sürede örgün ve yaygın eğitim alanlarında başarıya ulaştı. İlk defa planlı bir eğitim uygulamasına geçti, “Köy Kadın Kursları” ve “Pratik Sanat Okulları” aracılığıyla Halk Eğitimi hızlandırdı.

1961–1962 öğretim yılında öğretim kurumları ve sayısı şöyledi:

	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okul Sayısı
İlköğretim	16068	530	227
Ortaöğretim (Mes. Tek. Dahil)	6767	326	20
Köy ve Kadın Kursları	779	-	-

Kaynak: H.F. Alasya “Kıbrıs’taki Türk Eğitim Müesseseleri” Türk Kültürü, Ağustos 1963, S. 52–54

Ancak Kıbrıs Türk Toplumunun her yönde olduğu gibi eğitimdeki bu planlı ve hızlı gelişimi, 31 Aralık 1963 Rum saldırısıyla durdu. Merkezi Hükümet Türk toplumunun eğitimi için Anayasayla belirlenmiş parayı ödemedi. Bu yıldan itibaren Kıbrıs Türk Toplumunun eğitim giderleri Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanır olmuştur. Aslında bu para dengeli olarak verilmiyordu. Türk toplumu için ayrılan para, Rum toplumuna verilen paranın 1/5 kadardı.

1963 Rum saldırıları ile Türk köyleri de dahil olmak üzere okullar yağma ve tahrip edilmiş, bir kısmı kışla, hastahane vs. olarak kullanılmıştır. Öğretmenlerin bir kısmı saldırı sırasında şehit olmuş, öğrenciler okullarına gidememiş, yaklaşık 25.000 soydaşımız evlerini ve köylerini terk etmek durumunda bırakılmıştır. Bu saldırılarla birlikte, 118 ilkokul ve 5 ortadereceli okul kapanmış 15.000 üzerinde çeşitli kademede Türk öğrencileri okulsuz kalmıştır.

1964–1965 öğretim yılında gezi ve haberleşme özgürlüğünün engellenmesi ile merkez eğitim örgütünün ilçe ve köylerle bütün ilişkisi kesilmiş, gezici öğretmenler görev yerlerine gidememiş, öğrenciler bir başka yerdeki okullarına devam edememiştir. Türk toplumu için

bu olumsuz ve kötü durum, 1968 yılına kadar devam etmiştir. Bu yıllarda, kurulan “*Kaza Maarif Sorumluları*” ve “*Sosyal Komitelerle*” Türk toplumunun yaralarını sarmak ve normal eğitim düzenine geçmek için büyük gayret sarfetmişlerdir.

1974 yılında Türkiye Cumhuriyeti, Andlaşmalardaki haklarına dayanarak Mutlu Barış Harekatını gerçekleştirmiştir. Barış Harekatından önce İlk ve orta dereceli 223 okul bulunmakta, bu okullarda 23291 öğrenci öğrenim görmekteydi. Barış hareketinin yapılmasından sonra 100 okul Kıbrıs Türk Federe Devleti sınırları dışında kalmıştır. Buna karşılık Rumlardan kalan 152 okul binası öğretime sokulmuştur.

5. KIBRIS TÜRK FEDERE DEVLETİ'NDE EĞİTİM

13 Şubat 1975'de Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuştur. Böylece Kıbrıs'ta Türk toplumunun ulusal eğitim sisteminin yasal olarak belirlenmesi gereği duyulmuştur. Bu amaçla 20-25 Ekim 1975 tarihleri arasında “*Birinci Kıbrıs Türk Eğitim Şurası*” toplanmıştır.

Şuranın gündeminde şu konular yer almıştır:

- a) Kıbrıs Türk Millî Eğitimini düzenleyen esaslar,
- b) Kıbrıs Türk Millî Eğitim Sisteminin genel yapısı,
- c) Öğretmenlik mesleği,
- d) Okul bina ve tesisleri ile eğitim araç ve gereçleri,
- e) Eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluk,
- f) Uygulamanın planlanması.

Kıbrıs Türk Millî Eğitim Sisteminin amaçları, genel ve özel amaçlar olarak iki grupta toplanmıştır. Eğitim Sisteminin genel yapısı ise, örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşturulmuştur.

Örgün Eğitim :

- Okul Öncesi Eğitim
- Temel Eğitim
- Ortaöğretim
- Yükseköğretim

Yaygın Eğitim

Örgün eğitimin yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır.

5.1. Örgün Eğitim

5.1.1. Okul Öncesi Eğitim

Okul öncesi eğitim, temel eğitim çağına gelmemiş 4-6 yaş grubunun eğitimini kapsar. Okul öncesi eğitimin amaç ve görevleri, Kıbrıs Türk Millî Eğitiminin amaç ve temel ilkelerine uygun olarak:

- a) Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
- b) Onları temel eğitime hazırlamak,
- c) Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratmak,
- d) Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

Okul öncesi eğitim kurumları, temel eğitimin birincisi kademesine bağlı ana sınıfları şeklinde açılabilceği gibi, gerekli görülen yerlerde bağımsız ana okulları olarak veya ilgili öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilir.

Kıbrıs'ta ilk resmi ana okulu 1960-1961 öğretim yılında Lefkoşa'da açılmış, bir yıl sonra Magosa'da açılan ikinci ana okulundan sonra, 1972'de Lefke'de, 1973'de Erenköy'de açılmak suretiyle ana okullarının sayısı hızla artmıştır.

1982-1983 öğretim yılında, 6 Devlet Ana okulu, 8 özel ana okulu, 12 temel eğitime bağlı ana sınıfları olmak üzere 26 okul öncesi eğitimi veren okul bulunmaktadır.

5.1.2. Temel Eğitim

Temel eğitim, genel olarak 6-14 yaşları çocukların eğitimini kapsamaktadır. Temel eğitimin amaç ve görevleri, Kıbrıs Türk Millî Eğitiminin amaç ve görevlerine uygun olarak:

- a) Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak, onu millî ahlâk anlayışına uygun olarak yetiştirmek,
- b) Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünde yetiştirerek hayata ve üst öğretime hazırlamaktır.

15 yaşına kadar tüm çocuklara temel bilgi ve becerileri vermeyi amaçlayan bu eğitim, temel eğitim I, ve II olmak üzere iki kademeye ayrılmıştır.

Temel Eğitim I. Kademe (İlkokul)

7-12 yaş grubunun eğitimini kapsayan bu kademe altı yıllık süre, I, II, III sınıfları "*Birinci Devre*", V ve VI. sınıfları "*İkinci Devre*" olmak üzere kendi içinde ayrılmıştır.

1981-1982 öğretim yılında temel eğitim birinci kademe 116 okulda 18179 öğrenci eğitim ve öğretim görmüştür. Bu okullarda görevli öğretmenlerin sayısı da 624 dır.

Halen bu okulların öğretim süreleri 6 yıldır.

Temel Eğitim II. kademe (Ortaokul)

Temel eğitim II. Kademesinin amaç ve görevleri şunlardır:

a) Öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetlerinin ortaya çıkmasına ve bunlara uygun olarak, ya ortaokul programlarına yönelmelerine, ya da hayata hazırlanmalarına yardımcı olmak,

b) Temel eğitimin sonunda, öğrencilere kabiliyetlerinin doğrultusunda yol gösterici nitelikte tavsiyelerde bulunmak (Öğretmenler Kurulu tarafından).

13-15 yaş grubunu kapsayan bu kademe 1981-1982 öğretim yılında 20 okulda 7460 öğrenci eğitim ve öğrenim görmüştür.

5.1.3. Ortaöğretim

Ortaöğretim temel eğitime dayalı, en az üç yıl süreli genel, mesleki ve teknik eğitimin tümünü kapsar.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde temel eğitimini tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanan her öğrenci, ortaöğretime devam etmek ve ortaöğretim olanaklarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.

Ortaöğretimin amaç ve görevleri Kıbrıs Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

a) Bütün öğrencilere ortaöğretim düzeyinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, bunlara çözüm yolları arama ve toplumun ekonomik sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunma bilincini ve gücünü kazandırmak,

b) Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Ortaöğretim kurumları çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelmektedir. Belli bir programa ağırlık veren okullara teknik lise veya tarım meslek lisesi gibi öğretim dallarını belirleyen adlar verilmektedir.

a) Genel Liseler

16-18 yaş grubunu kapsayan bu eğitim kademesinde temel eğitimlerini tamamlayan gençleri yükseköğrenime ve hayata hazırlamaktır. 1982-1983 öğretim yılında 10 genel lise, 1 İngilizce öğretim yapan lise dengi Türk Maarif Koleji eğitim ve öğretimini sürdürmektedir. Bu okullardan 1983 yaz döneminde 769 öğrenci mezun olmuştur. 1983-1984 öğretim yılında lise son sınıfta yaklaşık 2950 öğrenci bulunmaktadır. 1983 ÖSYM II. basamak sınavı sonucunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden 560 öğrenci Türkiye'de çeşitli üniversitelere girme hakkını kazanmışlardır.

b) Mesleki ve Teknik Eğitim

16-18 yaş grubundaki gençleri hem mesleğe hem de hayata hazırlamayı amaçlayan bu eğitim kademesinde, 1982-1983 öğretim yılında 3 Endüstri Meslek Lisesi, 3 Ticaret Meslek Lisesi, 2 Kız Meslek Lisesi, 1 Gazi Magosa Endüstri Meslek Lisesi ve ortaokulu, 3 Dil ve Ticaret Gece Enstitüsü olmak üzere 18 okulda öğretim yapılmaktadır.

Yapı ve Endüstri Meslek Liselerinde, Tesviye, Ağaç işleri Yapı ve Teknik Ressamlığı, Yapı, Sıhhi-Tesisat ve Demir, Motor, Elektronik, Elektrik, Bölümleri, Kız Meslek liselerinde, Çocuk Gelişimi ve Bakımı, Giyim, Beslenme ve ev ekonomisi bölümlerinde eğitim ve öğretim yapılmaktadır. Ayrıca Tarım Bakanlığı'na, bağlı olarak eğitim ve öğretimini sürdüren Tarım Meslek Lisesi, ziraat teknisyenleri yetiştirmektedir.

5.1.4. Yüksek Öğretim

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Üniversite kurulması çalışmaları hızla sürdürülmektedir. 1975 yılında "Birinci Kıbrıs Türk Eğitim Şurası"nda, Anavatandaki yüksek öğretim kurumlarından biri veya

birkaçı ile işbirliği yapılarak ya da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kendi imkanları kullanılarak Kıbrıs'ta yüksek öğretim kurumlarının açılmasına karar verilmiştir. Halen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde iki yüksek öğretim kurumu vardır. "*Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji*" ve "*Yüksek Teknoloji Enstitüsü*" Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji, 1958'de İngiliz Sömürge Yönetimi sırasında Türk ve Rum öğrencilerin devam ettikleri bir okul olarak açılmıştır. Bu okul, lise üstü üç yıllık eğitim vererek İlkokul öğretmeni yetiştirmektedir. Okula belirlenen ihtiyaca göre her yıl sınavla öğrenci alınmaktadır. Yeni kurulacak üniversite çatısı altında Eğitim Fakültesi biçimine dönüştürülmesi planlanan bu okulda, okul öncesi eğitimi, temel eğitim, orta-öğretim öğretmenlerinin yetiştirilmesi yolunda çalışmalar hızla sürdürülmektedir. Bu fakültelerin kuruluşunda yardımcı olacak Türkiye Üniversiteleri ve ilgili fakültelerinin belirlenmesi işlemi hemen hemen tamamlanmak üzere dir.

İkinci yüksek okul ise, Kıbrıs Türk toplumunun teknik eleman ve mühendis ihtiyacını karşılamak amacıyla, 1979'da Gazi Magosa'da açılan "*Yüksek Teknoloji Enstitüsü*"dür. Okulün öğretim süresi üç yıl olup öğretim dili İngilizcedir. Ayrıca İngilizceleri yetersiz öğrenciler için hazırlık sınıfı vardır. Bu okul da kısa bir süre sonra fakülte biçimine dönüştürülecektir.

5.2. Yaygın Eğitim

Örgün eğitimden yeterince veya hiç yararlanamamış kişileri günlük yaşantılarında gereksinimlerini karşılayacak düzeyde bilgi ve beceri vermeyi amaçlamaktadır. Bu alanda faaliyet gösteren 5 Pratik Kız Sanat Okulu, 44 köy Kadın Kursu, 2 Dil ve Ticaret Gece Enstitüsü, 1 Endüstriyel Eğitim Merkezi, 1 Otelcilik ve Turizm Eğitim Merkezi bulunmaktadır. Ayrıca 1982 yılında başlatılan okuma-yazma seferberliği ile okuma-yazma kursları düzenlenmiştir.

Kıbrıs Türk Eğitimi, başlangıcından bugüne kadar, Anavatan-daki eğitim uygulamalarının en yakın izleyicisi ve uygulayıcısı olmuştur. Bugünkü Kıbrıs Türk Eğitim Sistemi, 1974 yılında Ankara'da toplanan "9. Millî Eğitim Şurası"nın aldığı kararlar doğrultusunda hizmet vermektedir. Kıbrıs Türk toplumunun tüm mücadelesinde eğitim kurumları ve eğitici kadro önder olmuş, olmaya da devam etmektedir. Kuşkusuz ki her toplumda olduğu gibi, yeni kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde de bazı eğitim sorunları vardır. Ancak, 413 yıldır kendi benliğini ve kültürünü korumasını bilmiş,

çeşitli baskı ve oldu bittilere boyun eğmemiş olan Kıbrıs Türk Toplumunu, bütün bu sorunların altından kalkabilecek güçtedir.

13 Şubat 1975 tarihinde "Otonom Kıbrıs Türk Yönetim Meclisi"nin almış olduğu tarihî kararlar "Kıbrıs Türk Federe Devletini" kuran bu asil toplum, pek yakında da fiilen yürürlükte olan, ancak resmen ilânı yapılmamış olan bir başka tarihi kararlar "Bağımsız Kıbrıs Türk Devleti" olarak kendini dünyaya kabul ettirecektir.*

* Yazı basım için matbaaya gönderildikten kısa bir süre sonra 15 Kasım 1983'te "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" ilân edilmiştir.

KAYNAKLAR

- Alasya, H. F:** *Kıbrıs'ta Nüfus Hareketleri*, "Türk Kültürü", 3, Ocak 1963, S. 51.
- Alasya, H.F:** *Kıbrıs'ta Eğitim Müesseselerinin son Durumu* "Türk Kültürü", 40, Şubat 1966, s. 411.
- Alasya, H.F:** *Kıbrıstaki Türk Eğitim Müesseseleri*, "Türk Kültürü" 10, Ağustos 1963, Education Profile, Cyprus (North), February 1982.
- Eğitim Bakanlığı, K.T. Maarif Müdürlüğü: *Cumhuriyetimizin 50. yılında Kıbrıs Türk Maarifi*, Lefkoşa 1974.
- Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Lefkoşa 1975.
- Erdentuğ, Nermin:** *Kıbrıs ve Türkiye Türk Toplumlarının Kültür Birliği*, D.T.C.F. Derg. XXV, 1-2, 1967.
- Ezen, Afif:** *Kıbrıs Tarihine Bir Bakış*, "Türk Kültürü", 20, Haziran 1964, S. 14.
- K.T.F.D. Başbakanlık Basın Bürosu: K.T.F.D'ne Bakış, Mayıs 1981.
- Manizade, Derviş:** *Kıbrıs Dün Bugün Yarın*, İstanbul 1975
- Özoran, B.R:** *Kıbrıs'ın İlk İngiliz Yüksek Komiseri ve İngiliz Yazarlarının Görüşleri*, "Türk Kültürü" 122, Aralık 1972, S. 85.
- Özoran, B.R:** *Kıbrıs Türk Cemaatinin Eğitim Çabaları*, "Türk Kültürü" 40, Şubat 1966, S. 411.
- T.K.A.E. Yay: "Türk Kültürü", Kıbrıs Sayısı, Mayıs, Haziran, Temmuz 1974.
- The Turkish Office of Education: *A Brief Report on Turkish Education in Cyprus*, Lefkoşa, 1978